

Dr. Fenyvesi Anna

Nyelvész, a Szegedi Tudományegyetem, Angol-Amerikai Intézetének oktatója.

Digitális családfakutatás: A szentesi Aradi család eredetéről¹

Rezümé

E rövid tanulmány a családfakutatás digitális módszereinek felhasználásával keresi és találja meg egy 18. század végén, 19. század elején prominens szentesi római katolikus jobbágycsalád, az Aradi család eredetét, azaz hogy a család első szentesi képviselői, Aradi János és felesége, Vesszős Anna pontosan mikor, honnan, és hogyan érkezett meg Szentesre az 1751-re, amikor az első szentesi anyakönyvi bejegyzésben megjelennek. A FamilySearch adatbázisban (familysearch.org) végrehajtott módszeres keresés kimutatja a családfő jelenlétét 1729-től a Heves megyei Zsadányban, majd pedig gyerekei születését 1731-től ugyanott, előbb első, majd pedig második feleségétől. A család anyakönyvi bejegyzéseken keresztül kimutatható módon 1743 tavasza után elhagyta Zsadányt, és legalább 1744. októberétől Kiskunfélegyházán élt, ahol további három gyerekük született. Az utolsó, őket (keresztszülőként) említő kiskunfélegyházi anyakönyvi bejegyzés 1749. januárjából való, mely idő után elhagyták a falut és Szentesre költöztek, legkésőbb 1750 végén, Aradi Katalin szentesi házasságkötése előtt. A FamilySearch indexelt, kereshető digitális születési anyakönyvi adatbázisa a hagyományos anyakönyvi keresést helyileg és időben kiterjesztett módon teszi lehetővé. Az adatbázis anyakönyvi indexében való módszeres keresésen keresztül feltárhatóvá válnak az Alföld török idők utáni újratelepítésének családokra lebontható folyamatai, s ez olyan új adalékokkal szolgál az egyes alföldi helységek településtörténetéhez a digitális módszerek használatával, amelyek korábban, e módszerek nélkül nem lettek volna megtalálhatók.

1. Digitális családfakutatás

¹ Nagymamám, Fenyvesi Istvánné Aradi Erzsébet (1909–1996) emlékének.

Köszönettel tartozom Mód László kollegámnak a jelen cikk megírása alatt nyújtott tanácsaiért, javaslatiért, és néprajzi szakirodalmi segítségéért, valamint Takács Editnek a cikk szövegével kapcsolatos meglátásaiért, kiigazításaiért, és szeretettelgi támogatásáért. Cikkem esetleges hiányosságaiért és hibáiért a felelősség kizárólag engem illet.

A digitális módszerek új távlatokat nyitottak a bölcsészet- és társadalomtudomány számos területén, oly módjait megnyitva a kutatásnak, amelyek korábban lehetetlenek voltak. Igaz ez a családfakutatásra is, amelyet szintén innovatív keresési technikákat lehetővé tevő módon, alapjukban alakítottak át az online elérhető és kulcsszavas keresést megengedő források az elmúlt években.

A legjobban ismert ezek közül a közkeletű nevén „mormon adatbázis”-ként ismert FamilySearch adatbázis, amely az Amerikai Egyesült Államokbeli mormon egyház (hivatalosan „Az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza”) által vallási indíttatásból összegyűjtött adatokat közlétező nonprofit szervezet és honlap (familysearch.org) adatbázisa. A honlap ingyenes regisztrációt követően hozzáférést biztosít az ott összegyűjtött mintegy kétmilliárd digitális képhez, amelyek között digitalizált könyvek, mikrofilmek és egyéb adatforrások találhatók: közöttük a családfakutatás számára talán a legfontosabbak az anyakönyvek digitalizált másolatai. Magyarországi adatok tekintetében a FamilySearch honlapján megtalálhatók az egyházi anyakönyvek teljes egészében, valamint az állami (azaz 1896 októberétől vezetett) anyakönyvek egy része, helységenként eltérő időintervallumra (a szentesi anyakönyvek 1912-ig elérhetőek). Ez eleve lehetővé teszi, hogy a családfakutató bármiféle korlátozás nélkül (pl. nyitvatartási idő vagy földrajzi távolság által nem hátráltatott módon, otthonából) tudja végignézni a számára érdekes anyakönyveket.

Az, hogy az egyházi anyakönyveket mikortól vezették egy adott helyen, változó. Európában a rendszeres anyakönyvezést az 1563-as tridenti zsinaton IV. Pius pápa rendelte el. Magyarországon a római katolikus egyházban az ellenreformáció kezdetén tartott 1611-es nagyszombati zsinat intézkedett az anyakönyvek bevezetéséről, majd 1625-ben Pázmány Péter esztergomi érsek tette kötelezővé azt. A folyamatos anyakönyvezés azonban csak a törökök kiűzése után kezdődött el, helyenként eltérő időben: a római katolikus egyházközségek közül például Gyöngyösön 1654-ben, Csongrádon 1704-ben, Hódmezővásárhelyen 1724-ben, Szentesen 1750-ben, Szegeden az Alsóvárosi egyházközségben 1663-ban, a Belvárosiban 1711-ben, a Felsővárosiban 1728-ban, a Rókusvárosiban 1805-ben. A protestáns egyházak számára az anyakönyvek vezetésének jogát 1785-ben adta meg II. József, bár már előtte is vezették azokat több helyen (pl. Szentesen 1741 óta, Kecskeméten 1712 óta). Bármikortól is vezették azonban egy helységben az anyakönyveket, a FamilySearch adatbázisban azok a kezdetektől megtalálhatók.

A FamilySearch adatbázis által nyújtott legnagyobb előny a hagyományos anyakönyvi kutatáshoz képest azonban az, hogy a benne található egyházi születési anyakönyvek indexelve vannak, vagyis a főbb adatok (a született személy és szüleinek neve, a születés helye és ideje)

átírásban is szerepelnek és az átírás adataira keresni lehet. S bár az átírásokban sok az elírás (ezek oka, hogy az adatokat jellemzően magyarul nem tudó önkéntesek írták át),² ez a kereshetőség túlzás nélkül forradalmasítja az ősök keresésének módját, hiszen nem csak egyes egyházközségen vagy helységeken belüli, hanem akár megyékre vagy az egész országra kiterjesztett kereséseket tesz lehetővé. És ezzel egyidőben a hagyományos családfakutatáson túl a településtörténet, tágabban a történelemtudomány számára is új kutatási lehetőség nyílik meg. Ennek egyik lehetséges módját mutatja be a jelen tanulmány egy prominens szentesi jobbágycsalád példáján keresztül.

2. A szentesi katolikusok

A történelmi források általában meglehetősen szűkszavúak Szentes katolikus népességének pontos eredetét illetően azon túl, hogy a török idők alatt elnéptelenedett Alföld 18. századi benépesítésének részeként kerültek a városba. A város lakossága a magyarországi reformáció kezdetén református hitre tért, és a városban nem is éltek más vallásúak egészen a 18. század közepéig. Sima László 1914-es várostörténete mindössze annyit ír a katolikusok Szentesre való 18. századi betelepüléséről, hogy első csoportjukat Báró Harruckern Ferenc (1696–1775) telepítette be azután, hogy apja 1742-es halálát követően ő lett Szentes földesura: ők „német származásúak, jobbára kézművesek voltak”,³ s így nyelvükben, vallásukban, életvitelükben nagyban különböztek a helyi magyar református földművelő népességtől. Valamint a város mocsaras-lápos levegőjét sem bírták, és ezért elszökdöstek Szentesről. A városba ezután magyar katolikusok települtek be: „[s]okkal eredményesebb volt a mátraalji települők beköltözése, kikkel Szentes szorgalmas és takarékos, mindenképpen kiváló róm. kath. lakosságot kapott.”⁴ 1759-ből származnak a város első vallásfelekezetekre is lebontott, népességre vonatkozó adatai, miszerint akkor római katolikus 1620 fő volt, míg református 5883.⁵ A katolikusok száma a városban tehát 17 év alatt, 1742 és 1759 között nőtt gyakorlatilag a nulláról több mint másfél ezerre.

2 A szentesi születések között kutatva a saját családnemet legalább kéttucat módon láttam elírva (pl. *Fenysedi, Zenireki, Fenguési, Fenyuesi, Fenyresi, Fenyarsi, Fenyeksi, Fenysi, Fengvesi, Fenyvasi, Fenyses* stb.). 2019. július óta az adatbázis indexben található adatai javíthatóak, egyenként, nem túl bonyolult, de több lépéses folyamat eredményeképpen.

3 Sima 1914, 226.

4 Nagy 1928, 91.

5 Kovács 1928, 260.

Arról, hogy ezek a magyar anyanyelvű katolikusok pontosan honnan jöttek Szentesre, és vajon szervezeten, nagyobb csoportokban jöttek-e vagy családi alapú kis csoportokat alkotva – nem szólnak a források. A nyolc kötetes *Magyar néprajz* „Elvándorlás – bevándorlás” fejezete a családi alapú áttelepülést valószínűsíti: „Az örökös jobbágyoknak szökniük kellett, s azt kockáztatták, hogy földesuruk felkutatja és visszaviteti őket. A legegységesebb érdek – és az ösztönös konspiráció – érvényesült tehát, ha néhány családnál több nem kelt útra egyszerre ugyanabból a faluból, s még ők sem maradtak együtt. A visszakényszerítéstől való félelem magyarázza azt is, hogy a telepes, aki új földesura birtokán szabad menetelű jobbágy lett, ritkán települt le véglegesen az első helyen. A többszöri helyváltogatás ugyanis csökkentette a szökevények megtalálásának esélyét.”⁶ Mint látni fogjuk, az alább bemutatott példában ez az elv világosan látszik érvényesülni (némi személyes motivációval kiegészülve).

A „honnan” kérdésében egyetlen valódi támpontunk a fentebb idézett, „mátraaljáról” szóló kitétel. A „mátraalja” a Mátra előterére utal, azaz a Gyöngyös–Eger vonaltól délre eső területre, a történelmi Magyarország Heves vármegyéjének déli, sík vidékére. (Nyíri Antal szentesi származású nyelvésznek a szentesi katolikusok nyelvjárásával kapcsolatos meglátása szintén az, hogy a szentesi városközponttól délre eső, katolikusok lakta alsópárti és kiséri részeiben palócos, tehát észak-magyarországi jegyek is találhatóak.)⁷

A FamilySearch jóvoltából kereshető korai, 18. századi születési anyakönyvekben célzott keresések sorával azonban közelebb juthatunk ennek a kérdésnek a megválaszolásához, amit az Aradi család példáján keresztül mutatok be alább.

3. Az Aradi család

A szentesi Aradi család a város római katolikus közösségének népes és prominens jobbágycsaládja volt a 18. század második és 19. század első felében. Vagyonos parasztes család voltak, ennek egyértelmű nyomainak maradtak ma is létező levéltári forrásokban: az 1760-1770-es évek dikális és adóösszeírásai tanúsága szerint kiterjedt háziállat állományuk volt; az úrbéri telkek 1775-ös szétosztási jegyzékében két Aradi is szerepelt, és nem szerepelt Aradi az 1791-es „éhezők listáján” és az ennek alapján kiosztott lisztadományok adományozottjainak listáján sem.

6 Sárkány–Szilágyi 1988–2002, 832.

7 Nyíri 1977.

A szentesi anyakönyvek tanúsága szerint az Aradiak a római katolikus egyház szentesi anyakönyveinek vezetésének legkezdetén, 1751-ben már jelen voltak a városban – olyannyira, hogy a házassági anyakönyv legelső, 1751. január 24-i bejegyzésének női szereplője Aradi János Katalin nevű lánya, akinek Tóth Pálnak Imre nevű fiával kötött házassága a bejegyzés tárgya.⁸ Az első, Aradiakat érintő születési bejegyzés szerint 1751. szeptember 13-án megkereszteltetett Aradi János és Vesszős Anna Mihály nevű fia⁹ (aki egyébként az 1735 körül született Katalin legfiatalabb öccse is egyben – ld. alább). Az első, Aradiakat érintő halálozási bejegyzés a családfő, Aradi János 58 éves korában bekövetkezett halálát dokumentálta 1762. február 17-én.¹⁰ Az 1751-es, első anyakönyvi bejegyzéseket követő bő másfél évtizedben több anyakönyvi bejegyzés dokumentál Szentesen Aradi házasságkötéseket (Aradi Anna 1754-ben férjhez megy Tóth Istvánhoz,¹¹ Aradi Péter 1761-ben feleségül veszi Janó Annát,¹² 1762-ben az addigra megözvegyült Aradi Anna újra férjhez megy, ezúttal Sebők Györgyhöz,¹³ Aradi János feleségül veszi Csányi Katalint,¹⁴ 1765-ben Aradi Erzsébet feleségül megy Félegyházi Török Jánoshoz,¹⁵ 1768-ban pedig Aradi Márton feleségül veszi Soós Katalint¹⁶), keresztelést (Aradi Jánosnak és Judit nevű feleségének – vezetéknevét az anyakönyvi bejegyzés nem tartalmazza, és nem található Szentesen házassági bejegyzésük sem – 1758-ban Mihály nevű fia,¹⁷ az imént említett fiatal házaspároknak pedig számos gyermeke születik), és halálozást (1760-ban 19 évesen meghal Aradi János felesége, Judit)¹⁸. Ezek az ifjú Aradiak – Aradi Katalin, János, Anna, Péter, Márton, és Erzsébet – koruk alapján lehetnek Aradi János és Vesszős Anna gyermekei és a házaspár 1751-ben Szentesen született legfiatalabb gyermekének, Mihálynak az idősebb testvérei, de ez a szentesi anyakönyvi bejegyzések alapján nem bizonyítható (pl. a szülők feltüntetésén keresztül a házassági bejegyzésben – ebben az időben a szentesi katolikus anyakönyvek a házasuló felek szüleit néha feljegyezték, néha nem). Valamint egyetlen egy, az Aradiakkal kapcsolatos szentesi anyakönyvi bejegyzésben sem találunk utalást a nem Szentesen született családtagok születési vagy származási helyére.

8 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-K9SC-Y?i=5&cat=3540>

9 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939X-SY9Z-XB?i=10&cat=3540>

10 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-2T5V?i=15&cat=3540>

11 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-K9S5-2?i=7&cat=3540>

12 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-K9SD-Z?i=11&cat=3540>

13 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-K9S2-K?i=12&cat=3540>

14 ugyanitt.

15 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-K9SZ-W?i=14&cat=3540>

16 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-K9SJ-F?i=18&cat=3540>

17 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939X-SY9Z-P9?cc=1743180&personUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AXXC4-P7P>

18 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-2TRD?i=13&cat=3540>

A FamilySearch adatbázisban a (feltételezett) apa, Aradi János nevére Heves megyében az 1730-tól 1745-ig terjedő időszakra rákeresve azonban megtaláljuk a következő gyermekeit:

Tarnamériai anyakönyvben:

Rozália:¹⁹ Aradi János és Tóth Anna zsadányi lakosok lánya, ker. 1731. május 7.

János 1737:²⁰ Aradi János és Vesszős Anna zsadányi lakosok fia, ker. 1737. március 5.

Zsadányi anyakönyvben:

Péter 1742:²¹ Aradi János és Vesszős Anna zsadányi lakosok fia, ker. 1742. július 16.

Tüzetesebb keresés megmutatja, hogy Aradi János először 1729-ben jelenik meg a tarnamériai anyakönyvben, keresztapaként (Tóth Anna keresztanya mellett) Juhász Tamás és Gere Katalin zsadányi lakosok András nevű gyerekének keresztelési bejegyzésében 1729. november 21-én.²² (E bejegyzés alapján feltételezhetjük, hogy Aradi János születése legkésőbb 1711-re tehető, hiszen valószínűleg betöltötte a 18 évet, amikor keresztapa lett.) Az őt érintő utolsó tarnamériai és/vagy zsadányi bejegyzés²³ pedig a zsadányi anyakönyvből 1743. március 31-ből való, amikor szintén keresztapaként van feltüntetve (Vesszős Anna keresztanya mellett) Tapody János és Mészáros Katalin János nevű gyerekének keresztelési bejegyzésében.²⁴ Heves megyére való keresés 1742 után nem mutatja ki esetlegesen máshol született gyermekét. Születése Heves megyében nem található, bár 1711 előtt Heves megyében csak Gyöngyösön és Feldebrőn vezették az anyakönyveket – születése ezek közül egyikben sem található.

Aradi János tehát 1729-től 1743-ig Zsadányban élt, s előbb Tóth Anna nevű feleségétől született Rozália nevű lánya, majd Vesszős Annától János és Péter fiai. (Házassági bejegyzéseit nem sikerült a tarnamériai házassági anyakönyvben megtalálni, bár azokat már 1722-vel kezdődően vezették.)

19 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XS9N-T9?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AXCLX-SYT>

20 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XS9F-RY?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AXCL6-PB2>

21 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XF8X-4?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AV4K9-BYN>

22 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XS9N-D8?i=50&cc=1743180>

23 Zsadányban 1737 novemberében kezdték el vezetni az anyakönyveket, a zsadányi lakosokat korábban Tarnamérán anyakönyvezték.

24 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XFZB-G?i=17&cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AV4K9-BTD>

A FamilySearch adatbázisban az 1743-tól 1750-ig tartó időszakra Csongrád megyében való keresés nem ad találatot Aradi János és Vesszős Anna Péter után született gyerekeire. A Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyére való keresés azonban igen, az Aradi házaspárnak Kiskunfélegyházán három gyermeke is született:

Márton:²⁵ 1744. október 5-én keresztelték

Márton:²⁶ 1745. október 5-én keresztelték

Erzsébet:²⁷ 1748. október 6-án keresztelték

Az Aradi házaspár ugyanitt, Kiskunfélegyházán, már Márton fiuk 1744. októberi születése előtt megjelenik az anyakönyvben – újfent keresztszülőként: 1743. december 9-én Káló András és Deák Anna István nevű fiának ők ketten a keresztszülei,²⁸ 1744. január 6-án pedig Vesszős Anna van bejegyezve Tóth Mihály és Tompa Ilona Erzsébet lányának keresztanyjaként.²⁹ Aradi Erzsébet 1748. októberi születése után pedig szintén megjelennek még a kiskunfélegyházai anyakönyvben keresztszülökként: 1749. január 6-án Rádi András és Deák Anna Anna nevű lányának keresztszüleiként.³⁰ Aradi János megjelenik a Kiskunfélegyházán házzal rendelkező új lakosok listáján 1746-ban,³¹ de nem került be az új birtokosok jegyzékébe, a jelek szerint békétlensége miatt:

“Az olyan lakost, aki zavarta a község békéjét, botránkoztató életű vagy tolvaj volt, ‘kicsapták’, proskribálták a helységből. Ha azonban az elítélt javulási szándékot mutatott, még földet is kilátásba helyeztek számára. Az egyik végzésben pl. ezt olvassuk: ‘Aradi Jánosnak nem tekintvén előbbeni rossz tételit, sok könyörgésére Helsingünkben továbbis való lakása meg engedtetett, kert is pénzére adatik, ha tanálkozik, de ezek után, ha csak egy tyúk tanálkoznék vagy más a fféle ragadomány, azonnal proscribáltatik.’”³²

25 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9398-XLG3-Z?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AX68K-6X2>

26 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9398-XL2P-G?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AX68K-P29>

27 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9398-XL2F-N?cc=1743180&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AX68R-7S6>

28 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9398-XL2F-L?i=6&cat=442626>

29 Ugyanott.

30 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9398-XL26-4?i=19&cat=442626>

31 Mezősi 1974, 356.

32 Mezősi 1974, 358; Mezősi idézetének forrása Kiskunfélegyháza Tanácsjegyzőkönyve, I. 16. 1., 1748. feb. 10.

Az Aradi család tehát elhagyta Zsadányt valamikor Aradiék keresztfiának, Tapody Jánosnak 1743. március végi keresztelője után, és Kiskunfélegyházában telepedett meg Káló Istvánnak 1743. december 9-i keresztelője előtt. Majd pedig Rádi Anna 1749. január eleji keresztelője és Katalin lányuk 1751. januári szentesi házasságkötése között³³ valamikor Szentesre költöztek.

A Szentesen megjelent fiatalokú Aradiak közül tehát János, Péter, Márton, és Erzsébet bizonyíthatóan, Aradi János és Vesszős Anna gyermeke, Katalin pedig bizonyíthatóan Aradi Jánosé. A szentesi anyakönyvekben első Aradiként bejegyzett Katalin a bejegyzés szerint Aradi János lánya, tehát nagy valószínűség szerint ő volt a család legidősebb, Szentesre költözött gyermeke: ha feltételezzük, hogy 1751-es házasságkötésekor legalább 16 éves volt, akkor legkésőbb 1735-ben született. Aradi János első házasságából 1731-ben született Rozália nevű lánya minden jel szerint apjával és mostohaanyjával együtt költözött Kiskunfélegyházára: 16 éves korában, 1747. május 28-án ott ment férjhez Danóczy Pálhoz,³⁴ akivel a későbbiekben legalább két gyermeke született. Az 1754. november 24-én Tóth Istvánhoz férjhez ment Aradi Anna esetében a házassági bejegyzés nem írja apja nevét, de feltételezhetően ő is a családhoz tartozott. Ha feltételezzük, hogy házasságkötésekor legalább 16 éves volt, akkor valamikor 1738-ban vagy azelőtt született, tehát még Heves megyében (bár az 1765. április 26-i halálát dokumentáló anyakönyvi bejegyzés³⁵ 26 évesnek mondja, ami 1738-as vagy 1739-es születést feltételez).

A kiterjedt szentesi Aradi család Aradi János és Vesszős Anna gyerekei közül Jánosnak és Mártonnak a leszármazottai közül került ki – ez a két Aradi fiú kapott fejenként 1 egész 3/8 sessio földet az úrbéri földek 1775-ös elosztásakor.³⁶ A család másik két fiának, Péternek és Mihálynak Szentesen nem maradt leszármazottja: Mihály Hódmezővásárhelyen élt és halt meg, leszármazottai is itt éltek, míg a 29 éves korában, 1772-ben meghalt Péternek hat fiából három bizonyíthatóan csecsemőkorában meghalt, a másik háromnak pedig Szentesen sem házassága, sem gyermeke anyakönyvezve nem volt.

Az Aradi családnak a 18. század végi, 19. század eleji szentesi paraszttársadalomban elfoglalt, átlagosnál jobb társadalmi helyzetére több jel is utal. A legfontosabb talán a városi tanácsban elfoglalt tisztségeik: a család egy tagja, az első szentesi Aradi házaspár legidősebb

33 Valószínűleg inkább legkésőbb 1750. őszén érkezhettek Szentesre, ha feltételezzük, hogy Aradi Katalin házasságkötését Tóth Imrével legalább néhány hónapos ismeretség előzte meg.

34 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C3MJ-V9Y6-2?i=7&cat=442626>

35 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-2T5Z?i=18&cat=3540>

36 Sima 1914, 313.

fia, Aradi János (1737–1794) 1792-ben esküdtként szolgált a város tanácsában,³⁷ egy másik Aradi János (az előbbinek fia, 1773–1849) pedig negyedszázaddal később, 1818/19-től 1821/22-ig pedig esküdtbíró is volt.³⁸ Aradi János (1737–1794) első házasságából való Mihály fiának János fia (1792–1865) pedig jobbágy volta ellenére 1811. november 10-én egy szentesi nemes, Fridvalszki András Anna nevű lányát vette el feleségül.³⁹ (A kiskunfélegyházi fiaskó után Szentesen az Aradi család egy tagjával sem találkozunk Csongrád Vármegye Törvényszéki iratai, 1725–1850, között a büntetőperes iratok névjegyzékében.)

Az Aradiak anyagi helyzetéről az összeírásokban megjelenő tekintélyes háziállat állományokon kívül talán az a tény árulkodik a legbeszédesebben, hogy milyen hatalmas veszteséget okozott nekik 1815. június 21-i pusztító zivatar, amelyről Sima László várostörténete így számol be:

„1815-ben pedig bő termés ígérkezik, de ezt meg június 21-én tönkre veri a borzalmas jégeső, mely 212 gazda minden termését elpusztította. Ez a rettentő jégeső délután kezdődött. A veszedelmes felhő napnyugat felől jött borzalmas szélviharral. Amerre a zivatar átvonult tönkrevverte a vetést, szőlőket, agyonsújtotta a kintért aprójószágot, bárányokat, malacokat. Számos embernek a fejét is beverte a tyúktojás és ökölnyi nagyságú jégdarabok sokasága s még a következő napon is lapáttal lehetett hányni a szőlőkben a jeget. A rettentő jégeső után segélyakciót indítottak. A tönkrement 212 gazda vetőmag és élelem segélyben, adóelengedésben részesült. Mindez azonban keveset segített, mert a következő 1816 esztendő vizáradást és szűk termést hozott, a kár rettentő nagy volt. A városnak egy része is, a Kísér, viz alá került, számos ház összedőlt. A határ részében minden termés oda veszett. Elvitte az áradás.”⁴⁰

Az 1816-ban az „árvíz- és zivatarkárosultak” listáján három Aradi is szerepel – Aradi Mihály (1758–1818) és legidősebb fia, Aradi István (1782–1846), valamint Mihály öccse, Aradi József (1764–1827). A lista szerint Aradi Mihálynak 2239 forint kára keletkezett: odaveszett 2 tehene (500 Ft), 2 üszője (400 Ft), 1 borjúja (150 Ft), 25 juha (625 Ft), 540 Ft-nyi búzája, és 132 Ft-nyi árpája. Aradi István kára ennél csak kicsit kisebb: odaveszett 3 tehene (750 Ft), 600 Ft-nyi búzája, 60 Ft-nyi árpája, 1 háza (700 Ft) és 2 ólja (280 Ft) – kára összesen 2310 Ft. Aradi József megúsztta feleennyi kárral: 600 Ft-nyi búzája, 24 Ft-nyi árpája, egy háza

37 Sima 1914, 352.

38 Sima 1914, 434.

39 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS1S-K9S4-P?i=86&cat=3540>

40 Sima 1914, 444–445.

(400 Ft), és egy istállója (300 Ft) veszett oda – összesen 1324 Ft-nyi kárt okozva. A károk mértékét összevethetjük azzal, hogy „[a] XIX. század első éveiben egy szolgáló fizetése volt 18–20 forint egy évre”,⁴¹ az 1820-as években a városban alkalmazott két orvos pedig 40-40 ft éves fizetést kapott.⁴²

Az Aradiak személyes és családi boldogulásukon túl a város épített emlékei között is nyomot hagytak az „Aradi-kereszt”⁴³ felállításával és rendben tartásával, amelyet az Aradi család tagjai még a 18. században emeltek. A zivatar-károsult Aradi Mihály végrendeletében 1818. február 7-én, a halála előtti napon, így rendelkezett: “Veker parton lévő kereszt fának ujjonnan leendő felállítására hagyok egy száz forintot”.⁴⁴ A keresztállítás szokásáról ezt írja Major és Mód a *Megszentelt határ* c. könyvükben:⁴⁵

„Magyarországon már a középkorban is emeltek feszületeket. A XVIII-XIX. században a keresztállítás szokása széles körben is terjedni kezdett, ami egyben jelzi a magyar parasztság anyagi gyarapodását is. Az útmenti és temetői feszületek többségét nem az egyház emelte, hanem a hívek állították különböző okokból kifolyólag. [...] A fogadalomból vagy hálából emelt feszületeket rendszerint az állíttató családról nevezték el, amely igyekezett gondját viselni a szakrális emlékeknek. [...] A feszületek egy része régi sorscsapások, járványok, természeti katasztrófák emlékét őrzi. A leendő kereszt helyét gyakran a tér valamely már létező csomópontján: a templom mellett, keresztútnál vagy a határ bizonyos pontján jelölték ki. [...] A feszületek gondozása, környezetük rendszeres tisztítása, virággal történő díszítése az alapító család, illetve a környékbeliek feladata volt. [...]

[...] Ha a jelenleg is álló keresztet térképre vetítjük, akkor azt láthatjuk, hogy szinte mindegyik Szentesről kivezető út mellett áll egy-egy szakrális emlék. Elmondhatjuk, hogy a feszületek mintegy övezetszerűen veszik körbe a várost, a településre érkezőkkel tudatják, hogy itt katolikusok is élnek.”

5. Következtetések

A szentesi Aradi család legelső képviselőinek eredetének megismeréséhez két lépéssel közelebb kerültünk a FamilySearch online adatbázisának a felhasználásával: megállapítottuk,

41 Sima 1914, 406.

42 Sima 1914, 464.

43 Zsíros 1990, 87.

44 Aradi Mihály végrendelete: MNL, CSML, Szentes, V. 102. A, Szentes Város Tanácsának Iratai, (k) Végrendeletek.

45 Major–Mód 2005, 34–36.

hogy Aradi János és felesége, Vesszős Anna 1749 és 1751 között költözött Szentesre fél évtizedes Kiskunfélegyházán való tartózkodás után, miután az 1730-as években és az 1740-es évek elején Zsadányban (Heves vm.) éltek. A magyarországi anyakönyvezés 18. század eleji hézagossága miatt sem Aradi János, sem Vesszős Anna korábbi eredete (születési helyük, idejük stb.) nem ismert.

Bár ezek az eredmények mindössze 20 évvel korábbig vezetnek vissza e prominens szentesi jobbágycsalád eredetét, az alkalmazott módszerrel – azaz a Szentesen letelepedett házaspárok korábbi, még máshol született gyerekei születési helyének a FamilySearch adatbázisban online kereséseken keresztüli felkutatásával – olyan adatok találhatóak meg, amelyek fontos adalékkul szolgálhatnak a város 18. század közepi betelepülésének történetéről és végső soron az Alföld török hódoltság utáni újratelepülésének történetéről is.

Hivatkozások:

Family Search adatbázis: <http://familysearch.org/>. Letöltések dátuma: 2020. július 15.

Major A., Edit – Mód, László (2005): Megszentelt határ: Útmenti és temetői keresztek, Szentes. Szentes: Szentesi Városi Könyvtár.

Mezősi, Károly (1974): Kiskunfélegyháza településtörténete és XVIII. századi társadalma. In: Horváth, Attila – Solymos, Ede (szerk.): Cumania 2. Ethnographia. Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, 331–364.

Nagy, Imre (1928): A Harruckern család kihaltáig. In: Nagy, Imre (szerk.): Szentes. Magyar városok monográfiája 3. Budapest, 84–91.

Nyíri, Antal (1977): Szentes nyelvi sajátosságai és az irodalmi nyelv. In: Péter, László (szerk.): Szentesi tanulmányok: Az 1975. évi honismereti napok előadásai. Csongrád Megyei Könyvtári Füzetek 8. Szentes, 71–79.

Sárkány, Mihály – Szilágyi, Miklós (szerk.) (1988–2002): Magyar néprajz: 8 kötetben. 8. kötet: Társadalom. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Sima, László (1914): Szentes város története. Szentes.

Zsíros, Katalin (1990): Szentes földrajzi nevei. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XVI. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár.

Digital genealogy: The origin of the Aradi family of Szentes, Hungary

By Anna Fenyvesi

This paper reports on how the origins of a Roman Catholic peasant family, prominent in Szentes, Hungary, in the late 18th and early 19th century, can be found with the use of digital methods of genealogical research, showing exactly when, how, and from where the first representatives of the family, János Aradi and his wife Anna Vesszős arrived in Szentes by early 1751. A methodical search of the FamilySearch genealogical database (familysearch.org) demonstrates János Aradi's presence in Zsadány (Heves county, Hungary) beginning with 1729, as well as the birth of his children there from 1731 (first by his first wife, then by the second, Anna Vesszős). Entries of birth registers show the family leaving Zsadány after the spring of 1743 and residing in Kiskunfélegyháza at least from October 1744, the registry of the first of three of their children born there. The last register entry mentioning them in Kiskunfélegyháza (as godparents) is from January 1749, after which they left the village and moved to Szentes, in late 1750 the latest, before the marriage of their daughter Katalin Aradi. The indexed and searchable database of births of the FamilySearch digital database allows for searches of expanded location and time compared to traditional genealogical research. Methodical research into the registers of births makes it possible to uncover the migration processes of family units that constituted a part of the nationwide migration of peasants repopulating the newly freed arable lands of the Great Hungarian Plain after the liberation of Hungary from Ottoman Turkish occupation in the late 17th century. Such research can provide further information and insight into the population history of the various settlements of the Great Hungarian Plain via the use of digital methods in ways that would not have been possible earlier, without these methods.